

*Dragomir Vojnić**

VLADIMIR STIPETIĆ - EKONOMIST, ZNANSTVENIK, PROFESOR, AKADEMIK, POVJESNIČAR HRVATSKE EKONOMSKE MISLI

Nedavno je (rujna 2013.) u izdanju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, objavljena druga knjiga Vladimira Stipetića na temu «Povijest hrvatske ekonomske misli». Prva je knjiga pod ovim naslovom objavljena, u izdanju Masmmedia, Zagreb, godine 2001. Ove dvije knjige predstavljaju i po formi i po sadržaju jedinstvenu cjelinu u kojoj je autor na oko 1300 stranica obradio povijest hrvatske ekonomske misli. Ukupna materija je podjeljena na pet dijelova (od kojih se prva tri odnose na prvu, a ostala dva na drugu knjigu). Posebno imponira činjenica da se pojavom ovih knjiga povijest hrvatske ekonomske misli temelji na kontinuitetu višestoljetne obrade, (1298.-1968.). Valja odmah reći da je objavljivanje ove druge knjige veoma važan događaj u našoj ekonomskoj znanosti. Ovakva ocjena se temelji na činjenici da ove dvije knjige popunjavaju jednu veliku i znanstveno, pa i kulturološki, teško shvatljivu, prazninu u hrvatskoj ekonomskoj znanosti. Jer ova- kva praznina i sama po sebi navodi na misao da u tijeku višestoljetne povijesti, ili nije bilo takvih intelektualnih i kulturoloških priloga koji bi se mogli svrstati pod zajednički nazivnik «povijest hrvatske ekonomske misli», ili ih relevantni autori i znanstvenici na domaćem i međunarodnom planu nisu dovoljno zamjećivali i na adekvatni način vrednovali i uzimali u obzir.

* D. Vojnić, profesor - znanstveni savjetnik, emeritus Ekonomskog instituta, Zagreb i počasni član Predsjedništva Hrvatskog društva ekonomista.

Povijest hrvatske ekonomske misli (1298. – 1847.)

Vladimir Stipetić je svoju znanstvenu karijeru počeo ostvarivati kao znanstvenik ekonomist na području ekonomike agrara, a isto tako i svojim istraživanjima na području ekonomske povijesti i povijesti hrvatske ekonomske misli. Posebnu pozornost u tom kontekstu zavređuju rezultati dugogodišnjih istraživanja koji su u tijeku posljednjih četrnaest godina objavljeni u dvije knjige. «Povijest hrvatske ekonomske misli», Golden Marketing, Zagreb. 2001. i «Povijest hrvatske ekonomske misli» Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 2013. Sljedom uobičajenih recenzentskih formulacija valjalo bi reći da je autor dao veliki doprinos našoj ekonomskoj znanosti. Međutim, imajući u vidu karakter i važnost rezultata istraživanja koji su predmet naše pozornosti, onda bi taj doprinos našoj ekonomskoj znanosti trebalo još više naglasiti. Radi se zapravo o činjenici da je na osnovi rezultata istraživanja objavljenih u dvije spomenute knjige Vladimir Stipetić postao utemeljitelj onog dijela ekonomskih znanosti koji se odnosi na povijest hrvatske ekonomske misli. Takav se zaključak može izvući iz svega što je već u prvoj knjizi napisano i to, počevši od predgovora pa sve do kraja, odnosno do popisa citirane literature. Stipetić je još kao veoma uspješni student Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a još više kao mladi znanstvenik, sa posebnim interesom, smislom, pa i nadarenošću za ekonomsku povijest općenito, a za povijest hrvatske ekonomske misli posebno, zamijetio da, koliko toliko cjeloviti i, barem relativno, zaokruženi pogled na povijest hrvatske ekonomske misli zapravo ne postoji. Ta ga je činjenica veoma zaintrigirala i navela na razmišljanje o uzrocima takvog stanja stvari. U tom je kontekstu trebalo ispitati, zapravo istražiti, dvije strane medalje. Prvo je trebalo istražiti, u povijesnoj retrospektivi, koliko su se hrvatski ekonomisti bavili povješću hrvatske ekonomske misli i zašto su rezultati istraživanja bili tako malo i u svakom slučaju nedovoljno zamjećeni sa strane ekonomista, na užem hrvatskom, ili širem međunarodnom planu. Posebno je pitanje da li je relativno slab prodor hrvatske ekonomske misli na međunarodnu scenu uslijedio zbog domaće neorganiziranosti, nezainteresiranosti i nesposobnosti da se dometi vlastitih spoznaja predstave i drugima. Vladimir Stipetić je uložio mnoge godine rada u traženju odgovora na postavljena pitanja. Ta su traženja, odnosno istraživanja rezultirala u djelima koja su predmet naše pozornosti i koja su objavljena pod naslovom «Povijest hrvatske ekonomske misli». Svi oni ekonomisti znanstvenici i drugi, sudionici prvog kongresa Saveza ekonomista Jugoslavije, koji su tijekom mnogo godina imali prilike pratiti briljantnu znanstvenu karijeru Branka Horvata i Vladimira Stipetića, nerijetko su se sjećali riječi koje je, u kontekstu njihove diskusije izgovorio Jaša Davičo: «Zvijezde su rođene». Te vizionarske riječi Jaše Daviča i osobno sam koristio, kada sam kao visiting professor na The State University of California (Berkeley, 1967./1968.) sudjelovao na profesorskom Stanford-Berkeley, Mathematical-Economics seminaru. Diskusija se vodila na temu koliko su sva

značajnija znanstvena otkrića bila prethodno utemeljena čvrstim matematičkim dokazima i koju ulogu u svemu tome može imati, osim klasične inteligencije, i ona inteligencija koja je oplemenjena emocijom i intuicijom. Sudionici u diskusiji su se složili da su spomenute oplemenjene karakteristike inteligencije imale i imaju veliku ulogu i utjecaj koji se ne smije zanemariti. Spominjali su da se ta pojava mogla zamjetiti u čitavom nizu znanstvenih otkrića, uključujući i atomsku fiziku i povijest nastanka atomske bombe. U tom kontekstu spominjem i diskusiju, u kojoj sam i osobno sudjelovao, između slavnog američkog ekonomista (koji je tvorac američke ekonometrijske škole) Evsey Domara i Branka Horvata. U veoma prijateljskoj diskusiji, budući da smo sva trojica radili na nekim još nedovoljno istraženim problemima političke ekonomije, Domar nas je upozoravao da je matematika za sve znanstvenike veoma i važna i privlačna, ali da za ekonomiste, s obzirom na karakter relevantnih varijabli, (ukoliko joj slijepo vjeruju) može biti i opasna. Sve ove momente koji nisu nepoznati, ne spominjem sasvim apstraktno, naprotiv, vizionarske riječi Jaše Daviče su neupitno povezane sa posebnom, višedimenzionalnom inteligencijom. Karakteristike posebne (emotivne i intuitivne) inteligencije se nerijetko mogu zamjetiti u djelima najistaknutijih ekonomista znanstvenika istraživača. Vladimir Stipetić neupitno ulazi u taj uski krug onih najistaknutijih. Povezanost spoznaja i razmišljanja mladog znanstvenika o tome da znanost kojom se odlučio baviti i koja mu je bila interesantna i privlačna nema svoju vlastitu povijest, sa činjenicom da je, temeljem mnogo godina znanstveno istraživačkog rada postao utemeljiteljem povijesti hrvatske ekonomske misli, najbolje potvrđuje početnu tezu. Isto se odnosi i na Branka Horvata koji je u svojoj knjizi "Politička ekonomija socijalizma" dao jednu sintetičku poruku u tom smislu da, ukoliko se danas uopće može upotrebljavati riječ socijalizam, to se može odnositi samo na samoupravni socijalizam.

Ako sada, razmišljajući istim sljedom misli nešto kažemo o misli, i djelu Vladimira Stipetića, posebno u kontekstu knjige, «Povijest hrvatske ekonomske misli» (1298.-1847.), onda se temeljem, povezanosti početnih spoznaja i htjenja i rezultata njegovog dugogodišnjeg sustavnog znanstveno istraživačkog rada dolazi do spoznaje da se radi o velikom znanstveniku i čovjeku (kako je naš zajednički prijatelj Ivo Vinski običavao reći) velikog formata. Vizionarski pogledi tog znanstvenika i čovjeka velikog formata su vidljivo došli do punog izraza ne samo u knjizi koja je predmet naše pozornosti u cjelini nego i u svim njenim djelovima od predgovora pa dalje. Vizionarsko razmišljanje temeljem koga Stipetić sagledava potrebu za ispunjavanjem velikog znanstvenog vakuma u tako važnom dijelu ekonomskih znanosti kao što je povijest hrvatske ekonomske misli jasno i nedvosmisleno se, ne samo nazrijeva, nego i zapaža već iz prvog pasusa predgovora i prve knjige.

«Prošlo je više od pola stoljeća kako sam, kao student Ekonomskog fakulteta, sa čuđenjem spoznao da su ekonomske znanosti u nas bez svoje povijesti. Učeći

povijest ekonomske misli po tada malobrojnim udžbenicima spoznao sam da se u njima jedva i spominju naši znanstvenici i i praktičari. Ako je i bilo što napisano o povijesti hrvatske ekonomske misli, tada je to bilo usputno, bez dubljeg analitičkog razmišljanja o ponuđenim riješenjima. Osupnula me je već tada činjenica što znanost, za koju sam se opredijelio, nije istražila svoje domaće korijene.»

Bile su to riječi čovjeka znanstvenika koji je svojim dugogodišnjim veoma nadarenim, duboko intelektualnim, pa i vizionarskim i emotivnim znanstvenoi-straživačkim radom, koji obuhvaća period od pet i po stoljeća, postao utemelji- teljem onog dijela ekonomskih znanosti koji obično stavljamo pod zajednički nazivnik «Povijest hrvatske ekonomske misli». Kako sam već opetovano spomenuo, prva knjiga pod ovim naslovom je objavljena godine 2001., a druga je objavljena ove (2013.) godine.

Citirani početni pasus predgovora pripada prvoj knjizi koja je objavljena na 698 stranica teksta koji je, osim sadržaja i uvoda, podijeljen na tri dijela. U okviru svakog dijela se veoma sustavno, uvažavajući logiku vremenskog i povijesnog redoslijeda, pojedinačno propituju i istražuju svi oni za koje je autor ocijenio da im valja posvetiti odgovarajuću pozornost. Prvi dio je obrađen pod naslovom “Hrvatska ekonomska misao (1298.-1525.)”. Drugi dio nosi naslov “Merkantilizam i ekonomska misao u Hrvatskoj (1525.-1750.)”. Treći dio ima naslov “Ekonomska misao Hrvatske između 1750. i 1847.”. I premda se u kratkim priložima ovakvog karaktera ne običava spominjati detalje ipak ću, samo u kontekstu prvog dijela prve knjige učiniti malu iznimku koja se odnosi samo na dva autora koje Stipetić spominje u okviru podnaslova “Prvi hrvatski pisci o gospodarstvu”. Benedikt Kotruljević je u povijesti naše ekonomske misli prepoznat kao velikan koji zaslužuje najveće priznanje i pozornost. To tim više što njegovi veliki doprinosi, ne samo u pogledu dvostranog knjigovodstva nego i mnogo šire, dugo vremena nisu bili adekvatno valorizirani. Vladimir Stipetić je bio prvi koji je ispravio te povijesne nepravde, pa i podvale učinjene prvom velikanu povijesti hrvatske ekonomske misli Benediktu Kotruljeviću. U tom kontekstu zamjera Josephu Schumpeteru da ga je samo usputno spomenuo u jednoj fusnoti, ali mu implicite priznaje da je našeg velikana, barem zamijetio, dok drugi nisu ni to učinili. Marko Polo također zaslužuje i posebnu pažnju i priznanje. To tim više što su njegove zasluge dvojake i odnose se na ekonomsku povijest Dubrovnika i na sve drugo što je baštiniio temeljem više ili manje poznatih putovanja.

U nemogućnosti ulaženja u bilo kakve druge detalje valja reći da je Vladimir Stipetić temeljem svoje prve knjige «Povijest hrvatske ekonomske misli» u potpunosti istražio i osvijetlio sve one koji su tijekom dugih pet i pol stoljeća to zavrijedili.

Kada je riječ o drugoj knjizi koja je pod istim naslovom «Povijest hrvatske ekonomske misli» (1848.-1968.) ustvari nastavak prve knjige, onda se mogu reći iste ili veoma slične ocjene.

Ukupna materija ove druge knjige obrađena je u okviru dva dijela, koji su u nastavku dijelova prve knjige koji su bili obilježavani sa rimskim brojevima I, II, i III, obilježeni sa rimskim brojevima IV i V.

IV dio Ekonomska misao i gospodarski razvoj Hrvatske (1948.-1918.)

V dio Ekonomika i ekonomska misao u Hrvatskoj (1918.-1968.)

Dodatna vrijednost ove knjige je u tome što se u njoj, pored kompleksa povijesti ekonomske misli, obrađuje i kompleks ekonomske povijesti. Osim toga se i u okviru prvog i drugog promatranog razdoblja posebna pozornost posvećuje obradi najistaknutijih ekonomista toga perioda.

Važno je međutim zamijetiti da obje knjige objavljene pod istim naslovom «Povijest hrvatske ekonomske misli» predstavljaju i po formi i po sadržaju jednu jedinstvenu cjelinu.

Međutim kada je u kontekstu ove naše priče riječ o pažnji i priznanju, onda se i velika pozornost i veliko priznanje mora uputiti tvorcu ovih knjiga Vladimiru Stipetiću. Svi mi koji se sljedom posla kojim se bavimo nerijetko nalazimo u prilici davanja recenzijskih ocjena govorimo o velikom doprinosu koji pojedini autori daju ekonomskoj znanosti. I premda bi i u konkretnom slučaju ovakva ocjena bila više nego opravdana, ona ipak ne bi sama za sebe bila dovoljna. Jer temeljem ovih knjiga koje su bile predmet naše pažnje je Vladimir Stipetić postao utemeljiteljem onog dijela ekonomske znanosti koja može imati zajednički nazivnik Povijest hrvatske ekonomske misli. Samim time se autor uvrštava među povjesničare hrvatske ekonomske misli. Ovakav stav o autoru kao povjesničaru dobija još i veću težinu u svijetlu činjenice da je godine 2012. u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavljena Stipetićeve knjiga «Dva stoljeća razvoja hrvatskog gospodarstva». Svekoliko velika znanstvena vrijednost ove knjige se sastoji i u tome što se temelji na veoma vrijednoj makroekonomskoj statističko dokumentacijskoj informatičkoj osnovi. U tom kontekstu valja posebno zamijetiti da je ova osnova nastala temeljem posebnog istraživanja u kome se autor, kritičkim pristupom koristio i radovima dva relevantna velikana. Jedan od njih pripada nama i to je Ivo Vinski. Drugi je Amerikanac Angus Madison. U kontekstu završnice ovih naših razmatranja je međutim najvažnije spomenuti da su ove tri knjige nastale kao rezultat dugogodišnjeg i mnogodecenijskog kontinuiranog, strpljivog, mukotrpnog i nadahnutog znanstveno istraživačkog rada. Vladimir Stipetić, temeljem ovih knjiga postaje utemeljitelj i prvi povjesničar Hrvatske ekonomske misli, a isto tako i najistaknutiji ekonomski povjesničar. Sve u svemu nova fundamentalna ostvarenja obogatila su u isto vrijeme i hrvatsku ekonomsku znanost i opći kulturološki okvir Republike Hrvatske. U tom kontekstu se i ovom prigodom podsjećam da je Vladimir Stipetić tijekom mnogo godina u svojoj sredini bio doživljavan kao vrhunski intelektualac. To sam, stjecajem dobrih okolnosti, imao prilike i osobno doživljavati i u zajedničkom radu i prijateljevanju tijekom mnogo godina. Sve u

svemu kada je u pitanju život i djelo Vladimira Stipetića onda treba reći ne samo da se radi o čovjeku znanstveniku velikog formata, nego i o čovjeku znanstveniku koji spada među same vrhove hrvatskih intelektualaca i koji je zaslužio ulazak u odabranu malu grupu hrvatskih ekonomista znanstvenika o kojima se može govoriti kao o velikanima ekonomskih znanosti. Ovakve bi ocjene Vladimir Stipetić zavrijedio čak i onda kada bi njegov život i djelo vrednovali samo temeljem tri spomenute knjige koje su u ovom novom stoljeću objavljene pod naslovom «Povijest hrvatske ekonomske misli (1298.-1847.)», Golden marketing, Zagreb 2001. i «Povijest hrvatske ekonomske misli (1848.-1968.)», Ekonomski fakultet, Zagreb, 2013. i «Dva stoljeća razvoja hrvatskog gospodarstva (1820.-2005.)», Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, travanj 2012.